

ÍNDIX

Introducció de l'autor.....	7
Nota d'edició (per J. Espluga Trenc)	9
De la llengua de les sirenes.....	19
De la terra de les marreques	69
Referències.....	125

INTRODUCCIÓ DE L'AUTOR

No hi ha res més enganyador que la memòria. Afirmo això amb aquesta rotunditat perquè ara mateix ja no recordo ben bé quan, ni de quina manera, vaig començar a col·laborar en els mitjans de comunicació, bàsicament en diaris i revistes. Tal vegada fou el bon amic Ramon Badia qui em va proposar, quan era director del *Diari de Lleida*, d'escriure-hi una columna setmanal. Potser sí que va ser ell qui va tenir la culpa d'introduir-me, també, en el camp de l'opinió periodística. Des de llavors he participat amb les meues dèries en diferents mitjans escrits, però ha estat al diari *La Mañana*, de Lleida, en la seua separata *La Mañana de la Franja*, ara desapareguda, on durant més de set anys he anat, setmana rere setmana, abocant les meues opinions sobre les coses de la vida o de la terra, de la política o de la feina, de la llengua i de la seua problemàtica eterna en aquestes terres de la Franja, i d'altres coses que a mi m'importaven i pensava que podrien interessar algú.

Ara, una part de la meua producció periodística s'aplega en aquest volum, un treball que ha recollit el meu paísà i amic en Josep Espluga. La veritat és que rellegir el que vaig escriure ja fa tant de temps m'ha dut a enyorar aquells moments en què, amb molta força de voluntat, em posava a fer una feina emocionant i que sempre em deixava amb l'esperit satisfet, però que m'obligava a una disciplina rigorosa, a robar temps al temps. Afortunadament, de coses a explicar sempre en vaig tenir el pap ple.

Les circumstàncies de la vida m'han enfilat per camins allunyats de l'escriptura, però aquesta és una passió que no he perdut i, encara, de tant en tant, em torna a

rosegar el cuc de l'afició a traslladar al paper els meus pensaments, les meues pors, les petites grandeses i les grans misèries que tots assolim en algun moment de la nostra vida. A partir d'ací serà el lector qui haurà de trobar en aquest recull la satisfacció o el desencís, que tot hi cap, que es produeixi.

En rellegir aquests escrits m'he adonat que bona part d'ells els podria escriure una altra vegada sense canviar-hi gairebé res. Potser és una prova que el món no canvia tan ràpidament com ens pareix, o, tal vegada, que he estat jo mateix el que continuo sent el de sempre. I això darrer no sé si em provoca satisfacció o neguit.

Josep A. CHAUVELL
Alcampell, gener de 2010

NOTA D'EDICIÓ

El llibre que teniu a les mans té l'origen en diversos articles d'opinió publicats a la premsa durant un període relativament llarg, de gairebé vuit anys, en què l'autor es dedicà a desgranar bona part dels seus ideari, pensament, preocupacions, actituds i posicionaments sobre diversos temes. L'autor gairebé no cal ni presentar-lo, perquè, com és sabut, Josep Anton Chauvell Larrégola és un dels escriptors més consolidats, prolífics i controvertits de la Franja. Autor de quatre novel·les (*L'home de França*, DGA, 1986; *Guarden-vos de la nit del cel encès*, Editorial 3i4, 1991; *El temps del color pà·lid*, Pagès Editors, 1998; i *En terra verge*, Pagès Editors, 2000), de tres reculls de contes i relats breus (*Bo per a contar*, Sírius, 1988; *La flor del ram*, Pagès Editors, 1995, *Estimàvem Celentano*, Pagès Editors, 2003) i d'una obra de teatre (*Hereus de la casa cremada*, Pagès Editors, 1997), la seua obra es complementa amb tot un seguit d'aportacions i col·laboracions en diversos mitjans de comunicació. Així, a més de monografies literàries, Josep A. Chauvell és autor d'alguns treballs d'assaig que ha publicat en forma de capítols de llibre i també d'un important manoll d'articles i ressenyes apareguts en publicacions periòdiques. Són aquestes darreres, algunes de les quals ja van ser publicades en un volum titulat *Divuit anys* (Pagès Editors, 2010), les que ací mereixeran la nostra atenció.

Les seues primeres reflexions i cròniques periodístiques veuen la llum a la revista *Andalán*, referent històric de la progressia aragonesa, dirigida per l'historiador Eloy Fernández-Clemente. A partir d'un concert de José Antonio Labordeta celebrat a Alcampell a mitjan anys setanta,

alguns joves inquiets comparteixen sopars, xerrades i vivències amb el cantautor, que es queda uns dies al poble, i així entren en contacte amb els impulsors d'aquella publicació emblemàtica a la qual en poc temps envien alguns textos. Aquestes primeres col·laboracions en premsa daten de l'any 1975 i foren signades sota el pseudònim col·lectiu de *Cadell*, un nom que aglutinava un grup de joves d'Alcampell (Chauvell mateix, Jeroni Enjuanes, Joan Pallarés, José Antonio Latorre o Joaquín Lleida, entre altres de més esporàdics), sempre amb un marcat to reivindicatiu pel que fa a les llibertats polítiques i també respecte a la defensa de la singularitat cultural del territori en què habiten. Cal assenyalar que aquells primers articles ja foren publicats en català, cosa inèdita i ben atípica vista des de la perspectiva actual, sobretot si tenim en compte que la revista *Andalán* s'editava a Saragossa. Cal assenyalar, per cert, que els quatre articles que hi enviaren foren escrits en un català molt heterodox i gens normatiu, ja que en aquell moment els autors encara no havien pres consciència de la pertinència (ni potser de l'existència!) del català normatiu per a escriure el que ells parlaven (vegeu en aquest respecte l'article d'Espluga i Moret titulat "A propòsit de la Transició a la Llitera", aparegut a la revista *El Contemporani* l'any 2000).

Uns anys més tard, cap al 1984, alguns d'aquells joves, juntament amb altres de la comarca i d'altres àrees catalanòfones d'Aragó, formarien els Consells Locals de la Franja, un moviment associacionista de caràcter assembleari que, entre 1986 i 1989, editaria deu números de la revista *Desperta Ferro!*, una publicació periòdica que sorgí amb la intenció d'abastar l'àmbit territorial de totes les comarques catalanoparlants d'Aragó, tal com el seu subtítol indicava. Chauvell formarà part del consell de redacció d'aquesta revista i hi publicarà diversos escrits, alguns de signats i altres no. Els articles que porten el seu nom són cinc i tracten principalment de la problemàtica agrària (preocupació per la collita de cereal, pel futur del préssec, o lloes al cooperativisme camperol), o bé són cròniques d'actes

relacionats amb la llengua i la literatura (com ressenyes d'algunes trobades d'escriptors). A més, en el primer número d'aquesta revista (1986) s'hi publica una entrevista realitzada pel periodista Rafael Ventura amb motiu de l'atorgament del premi Guillem Nicolau per la seua primera novel·la, *L'home de França*, publicada aquell mateix any per la Diputació General d'Aragó dins l'emblemàtica col·lecció Pa de casa.

Durant el 1991, Josep A. Chauvell s'endinsa d'una manera més decidida i sistemàtica en la publicació de les seues opinions a la premsa a través de la redacció d'una columna setmanal al *Diari de Lleida*, un mitjà de comunicació que en aquella època ja es feia íntegrament en català, dirigit per Ramon Badia. En total, són una trentena de col·laboracions gairebé consecutives des del març fins a l'octubre d'aquell any, que donen com a resultat un abundós manoll de reflexions personals al voltant d'una sèrie de temes que a poc a poc esdevenen centrals en l'imaginari de l'autor: la vida rural i les seues circumstàncies, els excessos de la societat de consum, la saviesa dels avantpassats transmesa a través de refranys i frases fetes, les valoracions crítiques de personatges que l'autor considera rellevants, i, com no podia ser d'altra manera, la reivindicació de la dignitat cultural i lingüística de la seua terra. Com veurem, aquests mateixos temes reapareixeran d'una manera més aprofundida i sistemàtica en les seues posteriors col·laboracions en premsa.

Durant aquests anys, Chauvell publica quatre contes en diverses revistes culturals: El primer, titulat "El gec de marro", apareix al primer número de la revista *Desperta Ferro!* (1986). El segon es titula "El fossar dels gabarrons" i es publica el 1989 a la revista *Ressó de Ponent*, editada a Lleida i dirigida per Manuel Lladonosa. El 1992 publica un tercer conte, titulat "Monòleg d'un paleta", a la revista universitària *Tirant al Blanc*, editada per la Facultat de Filologia de l'Estudi General de Lleida. El mateix 1992, a més d'una ressenya autobiogràfica, publica un quart conte

titulat “La vila dels artistes” a la secció “Lo Vistaire” de la revista *Àrnica*, editada pel Consell Cultural de les Valls d'Àneu i dirigida per l'incombustible activista sociocultural Ferran Rella.

El 1997 torna a publicar un article d'opinió titulat “La Llitera, una terra de frontera” a la revista *Àrnica*, on fa una reflexió sobre la riquesa que aporten les fronteres i les dificultats vitals que imprimeixen als seus habitants. L'any següent, el 1998, li fan una entrevista a la revista local d'Altorricó *Temps de Parlar* amb motiu de la publicació del seu llibre *El temps de color pàl·lid*, una narració de caire autobiogràfic sobre un curiós episodi de la seua infantesa. El mateix any 1998, l'historiador lleidatà Jaume Barrull li fa una entrevista per a la revista lleidatana *Res-sò de Ponent*, amb el títol “Josep A. Chauvell, literatura i política a la Franja”, on es destaca la seua doble vessant d'activista polític i cultural que lluita per la dignificació de la seua terra.

L'any 2000 Chauvell escriu un article d'opinió titulat “L'esperança és l'últim que es perd” a la revista *El Temps*, editada a València per Acció Cultural del País Valencià, on un cop més torna a reflexionar sobre les difícils condicions de la llengua i la cultura catalanes a l'Aragó.

El novembre de l'any 2000 surt el primer número de la revista *Temps de Franja*, editada pels grups de defensa del català a l'Aragó, coordinats en una confederació d'associacions anomenada Iniciativa Cultural de la Franja. Des del primer número, Chauvell inicia la publicació d'una columna d'opinió mensual que durarà fins al maig de 2001, quan, per desavinences, friccions o malentesos personals amb els editors interromp la seua col·laboració. En total són set articles d'opinió sobre temes relacionats principalment amb la llengua i el territori. L'única aparició posterior a *Temps de Franja* és en una entrevista feta l'any 2003 amb motiu d'haver estat escollit alcalde d'Alcampell pel PSOE i nomenat vicepresident de la comarca de la Llitera, on referma la seua disposició per la defensa de la llengua des de les institucions locals.

El 2002 Josep A. Chauvell escriu un article d'opinió a la revista *El Temps* (editada a València) titulat "Literatura endogàmica a la Franja?" on posa en qüestió la política editorial de les associacions que promouen el català a l'Aragó, a les quals acusa de prioritzar la quantitat per damunt de la qualitat. Es tracta d'un text en què l'autor carrega contra algunes de les darreres obres editades sense cap precaució políticament correcta, i que li comportà una sèrie de sucoses rèpliques per part dels autors i editors interpel·lats, un afer que remogué les normalment tranquil·les aigües de la creació literària a la Franja. Una lectura entre línies potser permetria suposar algun tipus de connexió entre aquest atac indiscriminat de l'autor i la interrupció sobtada de la seua col·laboració a *Temps de Franja* l'any anterior. Tanmateix, tot sembla indicar que l'escassa interconnexió entre el teixit cultural de les diverses comarques de la Franja no afavorí que aquest debat pogués esdevenir fructífer i s'estancà en un mer intercanvi de retrets mutus, amb la qual cosa es va perdre una bona ocasió per anar més enllà, sumar esforços i fer una reflexió de fons en benefici de la causa comuna dels defensors de la llengua i cultura catalanes.

El mateix any 2002 Chauvell escriu un article titulat "Lleida i la Franja de Ponent" a la revista *ARTS* (Revista del Cercle de Belles Arts de Lleida), en el qual aposta perquè la ciutat de Lleida es prengui més seriosament el seu paper de capital cultural de Ponent, incloent-hi l'àrea catalanòfona aragonesa, una cosa que a parer de l'escriptor fins en aquell moment gairebé no havia fet.

Mentrestant, al principi de 2001 s'havia iniciat la col·laboració setmanal de Chauvell al diari *La Mañana*, de Lleida, concretament en el seu suplement setmanal anomenat *La Mañana de la Franja*, que es distribuïa conjuntament amb la resta del diari a les comarques aragoneses de la Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca i el Cinca Mitjà. Aquesta col·laboració setmanal s'inicià el febrer de 2001 i finalitzà el novembre de 2007, quan el suplement es deixà d'editar. Tot plegat implica un total de 329 articles

d'opinió publicats ininterrompudament amb una freqüència setmanal al llarg de més de sis anys.

Quan l'activista cultural Esteve Betrià ens va plantejar la possibilitat de fer una selecció d'alguns d'aquests textos de Josep A. Chauvell amb la intenció de publicar-los a Quaderns del Cingle, una de les col·leccions promogudes des d'Iniciativa Cultural de la Franja, una entitat formada per les principals associacions de defensa del català a l'Aragó, vam procurar fer-ne una selecció tot atenent a criteris de qualitat, d'interès històric i d'atemporalitat temàtica, que ens va permetre reduir-los a un total de cent vuitanta-vuit peces. Com que era una quantitat encara excessiva, alguns d'aquests articles van ser derivats cap a un altre volum que es va acabar titulant *Divuit anys*, publicat per Pagès Editors l'any 2010. Concretament, aquella compilació va constar de cent set articles agrupats en quatre apartats: la vida, la política, el territori i la feina. Els altres vuitanta-un articles seleccionats que havien d'anar a l'esmentada col·lecció Quaderns del Cingle mai no es van poder acabar d'editar perquè les associacions de defensa del català a l'Aragó es van quedar sense recursos a causa de les dràstiques retallades pressupostàries del Govern d'Aragó. Per això, cal agrair la sensibilitat i saber fer de Pagès Editors a l'hora de recuperar-los i publicar-los en el present volum. Els vuitanta-un articles els hem agrupat en dues temàtiques de força actualitat, vistos els esdeveniments tan desgraciats que pateix el català a la regió: la primera està dedicada a les reflexions de l'autor sobre la llengua catalana a l'Aragó, i la segona gira al voltant d'esdeveniments i persones relatives als pobles de la Franja.

Tot i que són textos que originalment es van escriure per separat, llegits d'una manera conjunta gaudeixen d'un elevat grau de coherència, per la qual cosa constitueixen una finestra des d'on observar l'ideari, la filosofia i el posicionament de l'autor en el debat etern sobre les relacions entre la llengua catalana i el territori aragonès. A més, en els presents textos l'autor no es mossega la llengua i poques vegades cau en l'encotillament políticament correcte,

amb la qual cosa ens ofereix unes opinions força lliures de condicionaments socials i polítics, una aposta valenta que l'allunya de les reflexions amables típiques d'aquest tipus d'obres, cosa que en els nostres dies esdevé una alenada d'aire fresc que cal agrair sense cap mena de dubte, encara que a vegades pugui resultar impertinent. L'autor és conscient que igual que ell es pren la llibertat de criticar a tort i a dret, els lectors podran fer el mateix amb la seua obra, que per això la fa pública, i és de suposar que en cap cas pretén demanar als altres més del que ell mateix ens dona. En paus.

Josep ESPLUGA
Alcampell, juny de 2014

Referències dels articles d'opinió de l'autor en els mitjans de comunicació esmentats en la nota d'edició (no s'hi inclouen les col·laboracions a *La Mañana de la Franja*, part de les quals conformen el present volum i estan referenciades al final del llibre):

- “La cooperativa de Tamarit dona feina a un grapat de dones”, *Despertaferro!*, 1 (abril, maig, juny 1987), p. 8.
- “Aquest any tampoc: una altra collita dolenta de cereal a la Llitera”, *Despertaferro!*, 2 (juliol, agost, setembre 1987), p. 27.
- “El préssec, futur incert?”, *Despertaferro!*, 3 (octubre, novembre, desembre 1987), p. 27.
- “València: trobada d'escriptors”, *Despertaferro!*, 5 (hivern 1989), p. 25-26.
- “Construir piscines a pobles de 200 habitants”, *Diari de Lleida* (23 de març de 1991), p. 4.
- “L'època de l'abundor o la societat del superconsum”, *Diari de Lleida* (6 d'abril de 1991), p. 4.
- “Pareu l'orella a com parla la gent gran de poble”, *Diari de Lleida* (13 d'abril de 1991), p. 4.
- “La lenta agonia de la comarca de la Llitera”, *Diari de Lleida* (27 d'abril de 1991), p. 4.

- “Les cançons de Labordeta són un homenatge al pagès”,
Diari de Lleida (4 de maig de 1991), p. 4.
- “Anem a Lleida pel metge, per comprar roba i adobs”,
Diari de Lleida (11 de maig de 1991), p. 4.
- “La violència és a la porta o la ganivetada de Binèfar”,
Diari de Lleida (18 de maig de 1991), p. 4.
- “Rebre cartes per fer la vida quotidiana més confortable”,
Diari de Lleida (25 de maig de 1991), p. 4.
- “Les eleccions municipals, un ‘joc’ agradable per jugar”,
Diari de Lleida (1 de juny de 1991), p. 4.
- “Els nens de Torrent de Cinca, uns lectors exigents”, *Diari de Lleida* (8 de juny de 1991), p. 4.
- “Tot allò que coneguem de la realitat dramàtica del Brasil”,
Diari de Lleida (15 de juny de 1991), p. 4.
- “Florencio Nadal o 32 anys de manar a Tamarit”, *Diari de Lleida* (22 de juny de 1991), p. 4.
- “La carretera, el càncer i les malalties del cor”, *Diari de Lleida* (29 de juny de 1991), p. 4.
- “Hem deixat d’interessar-nos pel cel i per la terra”, *Diari de Lleida* (6 de juliol de 1991), p. 6.
- “Els plaers de la gola o tots els fruits de la nostra terra”,
Diari de Lleida (13 de juliol de 1991), p. 6.
- “Extremadura”, *Diari de Lleida* (20 de juliol de 1991), p. 4.
- “Els bons nacionalistes”, *Diari de Lleida* (27 de juliol de 1991), p. 4.
- “La plaga estiuenca”, *Diari de Lleida* (3 d’agost de 1991), p. 4.
- “Lizondistes i altres herbes”, *Diari de Lleida* (10 d’agost de 1991), p. 4.
- “Aigua per regar la Llitera”, *Diari de Lleida* (17 d’agost de 1991), p. 4.
- “‘Tocando fondo’ i ‘Utopía’”, *Diari de Lleida* (24 d’agost de 1991), p. 6.
- “La paraula ‘comunisme’”, *Diari de Lleida* (31 d’agost de 1991), p. 4.
- “Això a França no passa”, *Diari de Lleida* (7 de setembre de 1991), p. 4.

- “Uns dies a Prada”, *Diari de Lleida* (14 de setembre de 1991), p. 4.
- “Ja no ‘fabriquem’ refranys”, *Diari de Lleida* (21 de setembre de 1991), p. 4.
- “No hi ha prou humor”, *Diari de Lleida* (28 de setembre de 1991), p. 4.
- “El remei és la tolerància”, *Diari de Lleida* (5 d’octubre de 1991), p. 4.
- “La manca d’especialistes”, *Diari de Lleida* (12 d’octubre de 1991), p. 6.
- “L’adeu a Labordeta”, *Diari de Lleida* (19 d’octubre de 1991), p. 4.
- “Amb pèls i senyals”, *Diari de Lleida* (26 d’octubre de 1991), p. 4.
- “Josep A. Chauvell”, *Àrnica*, 9 (Esterrri d’Àneu, juny 1992), p. 13-14
- “La Llitera, una terra de frontera”, *Àrnica*, 34 (Esterrri d’Àneu, setembre 1997), p. 15-18.
- “L’esperança és l’últim que es perd”, *El Temps*, 818 (València, febrer 2000), p. 23.
- “Literatura endogàmica a la Franja?”, *El Temps*, 949 (València, agost 2002), p. 62-63.
- “Lleida i la Franja de Ponent”, *ARTS* (Revista del Cercle de Belles Arts de Lleida), 18 (Lleida, abril 2002), p. 37-39.
- “Amb l’enyor, l’esperança”, *Temps de Franja*, 1 (novembre 2000), p. 12.
- “Per una societat laica”, *Temps de Franja*, 2 (desembre 2000), p. 12.
- “En defensa de la llengua del poble”, *Temps de Franja*, 3 (gener 2001), p. 12.
- “Sanui, un poble singular”, *Temps de Franja*, 4 (febrer 2001), p. 12.
- “Evitar el silenci”, *Temps de Franja*, 5 (març 2001), p. 12.
- “Sobre la capitalitat de la Llitera”, *Temps de Franja*, 6 (abril 2001), p. 12.
- “N’hi ha que no ho entenen”, *Temps de Franja*, 7 (maig 2001), p. 12.

CONTES PUBLICATS EN REVISTES

- “El gec de marro”, *Despertaferro!*, 0 (1986) p. 28. [Conte]
- “El fossar dels gabarrons”, *Ressò de Ponent*, 68 (Lleida, febrer 1989), p. 14-15.
- “Monòleg d’un paleta”, *Tirant al Blanc, Revista de Llengua i Literatura*, 5 (Lleida, maig 1992), p. 21-22.
- “La vila dels artistes”, *Àrnica*, 9 (Esterrri d’Àneu, juny 1992), p. 15-17.

ENTREVISTES

- “Josep Antoni Chauvell: Estic preparant un llibre de contes populars”, *Despertaferro!*, 0 (1986), p. 27. [Entrevista realitzada per Rafael Ventura]
- “Tinc l’obligació de recuperar la memòria històrica de les nostres terres”, *Temps de Parlar*, 12 (Altorricó, 1998), p. 15. [Entrevista realitzada per la redacció de *Temps de Parlar*]
- “Josep A. Chauvell, literatura i política a la Franja”, *Ressò de Ponent*, 162 (Lleida, octubre 1998), p. 17-20. [Entrevista realitzada per Jaume Barrull]
- “Usarem el català amb normalitat a les institucions locals”, *Temps de Franja*, 30 (setembre-octubre 2003), p. 10-11. [Entrevista realitzada per J. Espluga]

TOPÒNIMS (2001)

L'any 1985 l'Ajuntament d'Alcampell va iniciar el procés de substitució del nom de la vila, que després dels tràmits corresponents va passar a ser Alcampell, per contra d'Alcampel, com s'estava retolant a tort i a dret. La discussió municipal es va produir sobre si la forma del topònim havia d'ésser amb la manera antiga El Campell o amb la forma oral i coneguda per tots d'Alcampell. Es va arribar a un pacte entre les diferents forces municipals i es va decidir que a partir de llavors el poble es diria a tots els efectes "Alcampell", tal com ho pronuncien els vilatans i els nostres veïns comarcals. De tota la zona, de tota la Franja, és l'únic poble que ha canviat el seu topònim i l'ha adaptat a la forma per la qual tots el coneguem. Hi ha, però, molts més llocs, més viles i més pobles i poblets, arreu de la nostra estreta i llarga Franja, que encara conserven en la seua grafia els noms castellanitatzats. La llista és prou llarga com per a manifestar que hi ha una deixadesa, una reparació pendent a efectuar sobre aquesta qüestió. Un botó de mostra el trobem quan entrem a Tamarit, que se'ns anuncia com a "capital de la Llitera" i uns metres més enllà el poble es transmuta en un Tamarite de Litera al cartell oficial. Alguna cosa no quadra. Algú ha d'arreglar aquesta anomalia, més si, com s'afirma en el rètol, es manifesta voluntat de ser capital de la Llitera.

DIALECTALISME (2001)

Es veu que ha provocat gran rebombori que l'escriptor Andreu Carranza haigut escrit la seua novel·la, sobre la vida d'un bandoler del segle XIX, utilitzant lo parlar propi de les terres de l'Ebre, el qual, com és conegut, forma part del tronc comú del català nord-occidental, tal com ho és lo lleidatà, lo ribagorçà, lo tortosí i, evidentment, los diferents parlars de la Franja. Al Francesc Puigpelat, escriptor de Lleida, això li ha causat una forta impressió i en lloa l'experiment, tot recordant que lo malaguanyat Joan Barceló, escriptor de Menàrguens, també ho feia així. Es pregunta per què no es pot escriure: lo, meua, teua, seua o per exemple "aulives", si són formes prou corrents a tota la zona nord-occidental. Estic d'acord a què es mantinguen els trets específics dels nostres parlars, com a detall de la seua vigència actual i com aportació a la riquesa i varietat dels diferents dialectes catalans Ara bé, cal vigilar i anar en compte què i com s'escriu, no anéssim a pecar del mal que patissen els altres: mirar-mos només el melic. Zels patriotes tots n'ham tingut, a vegades massa. Jo mateix a la meua primera novel·la, *L'home de França*, me'n vaig passar una mica *de rosca*, en l'afany de conservar paraules i girs del nostre català de la comarca de la Llitera. Tothom que ha nascut a terres de parlars diferents de la variant oriental té la temptació, ni que siga per una vegada, de deixar constància escrita de les seues particularitats idiomàtiques. Francesc Pané, al seu magnífic llibre *Una fosca lluna d'abril*, entra a fons en els parlars pallaresos. A la Franja, el desaparegut Desideri Lombarte també emprava molts girs i mots de la seua redolada. Però

els usuaris d'altres llengües, com ara la castellana, tampoc s'han quedat curts a l'hora de plasmar en el paper les seues petites diferències. Gabriel y Galán, extremeny ell, escrivia coses com estes: “Embargal siñol juez, embargal”. Com se sol dir per ací, entre poc i massa, cal ser prudents i pensar que l'estàndard, encara que criticable, mos unís a tots i mos dóna la possibilitat d'una comunicació a nivell escrit prou eficaç. No vull ni pensar que acabésem fent com un barber de Palència, que retolava lo seu establiment d'esta manera “Pelukeria de cabayeros”, que és tal com ells ho pronuncien. Ah!, per cert, s'hauran adonat que esta vegada jo també hai volgut adobar estes línies amb un sarpat de dialectalismes: que aprofite.

DIAPLORINS O MINAIRONS (2002)

El mot diaplerí, que presenta les variants diaplorí i diablerí o diablorí, se sent a la frase “ser més dolent que un diaplerí” per tot el nord de la Ribagorça fins a la rodalia de Benavarri, però també als Pallars aquests éssers diminuts tenen la seua presència. Allí se’ls anomena minairons o menairons i observen la característica de no poder romandre quiets. Els diaplerins o minairons formen part de la cultura i tradició pirenenca, com ho són també les bruixes, les fades o les encantèries. Qui disposa d’un canut ple de diaplerins ha de buscar-los feina, perquè un cop a fora del seu habitatge aquests minairons comencen a recitar: “Què direm, què farem? Què direm, què farem?” Llavors se’ls ha de donar ràpidament una ocupació perquè es poden tornar perillosos si resten inactius. L’escriptor Pep Coll, pallarès ell, ha recollit un sense fi de contes, històries i llegendes sobre els minairons. També al *Bllat Colrat*, el recull de literatura popular catalana del Baix Cinca, la Llitera i la Ribagorça, editat per l’Artur Quintana, hi apareix un bon grapat d’històries de diaplorins o minairons que tenen la seua ubicació en la vall del Noguera fins a Areny, l’Alt i Mig Isavèna i la vall de Benasc. Com es pot veure, a una banda i l’altra de la ratlla administrativa catalana i aragonesa es parla del mateix amb les mateixes paraules i denominacions. L’amic José Antonio Adell, que ha escrit un llibre anomenat *Brujas, demonios, encantarias y seres mágicos en Aragón*, també en parla, dels diaplerins, però els anomena diaplerons i tampoc no reciten d’igual manera la famosa frase “Què direm, què farem, què direm què farem?”. Esperem que en pròximes edicions del llibre, José Antonio Adell, com

a bon estudiós que és de les nostres tradicions, vinculi aquesta mostra impagable de cultura popular a l'àmbit al qual correspon, perquè no es tracta d'un fenomen aïllat i encabit entre línies frontereres concretes, és la llengua i la cultura ancestral la que determina el comportament humà, per més que alguns s'entesten a voler que això no sigui d'aquesta manera.